

Warszawa, 25 lipca 2019 r.

Dr hab. Ewa Maria Marciniak
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Joanny Jękot- Łażniak,

Badanie kompetencji przywódczych w organizacjach pozarządowych, ss.284

Promotor: prof. dr hab. Andrzej Czajowski

Uwagi wstępne

Problematyka podjęta przez mgr Joannę Jękot-Łażniak stanowi ważny element refleksji nad współczesnym rozumieniem, strukturą i funkcjami kompetencji przywódczych, zwłaszcza w sferze organizacji pozarządowych. Sygnalizowany w tytule problem badawczy jest istotny dla poszerzania pól badawczych w naukach społecznych, wiąże ponadto sferę praktyki społecznej z teoriami i koncepcjami przywództwa i organizacji. Zatem, podjętą problematykę należy uznać za aktualną i potrzebną dla rozwoju refleksji naukowej.

Wydaje się, że kwestia przywództwa jest stosunkowo często eksplorowana przez badaczy i w istocie sporo wiadomo na ten temat. Przedłożona do recenzji praca doktorska jest nowym i aktualnym spojrzeniem na kwestie przywództwa w organizacjach pozarządowych. Autorka bowiem umiejętnie łączy perspektywę nauk o zarządzaniu z perspektywą politologiczną a także koncepcjami obecnymi na gruncie socjologii i psychologii społecznej.

Sam fakt podjęcia pracy badawczej na temat kompetencji przywódczych przy użyciu samodzielnie skonstruowanej metody „Lider360” należy uznać za cenny, bowiem pozyskiwanie naukowych dowodów na zakres, strukturę i znaczenie kompetencji przywódczych w organizacjach pozarządowych ma wymiar zarówno użyteczny

(funkcjonowanie trzeciego sektora) jak i wzbogaca teoretyczne koncepcje z obszaru nauk społecznych.

Przyjętą do recenzji rozprawę oceniam według kryteriów odnoszących się do:

- założeń pracy, jej struktury i problematyki badań
- poprawności metodologicznej
- stosowanego aparatu pojęciowego i kategoryjnego
- doboru źródeł
- formalnej oceny pracy.

Założenia pracy, jej struktura i problematyka badań

Recenzowana praca składa się z siedmiu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Taka struktura jest zasadniczo standardowa, na ogół stosowana w dysertacjach doktorskich (choć częściej spotyka się formułę pięciu rozdziałów). Analizując strukturę pracy zauważam, iż Autorka zastosowała układ problemowy, ujęcie językowe tytułów poszczególnych rozdziałów jest odzwierciedlone w ich treści. Adekwatność tytułów rozdziałów do treści uznaję za istotny walor tej pracy.

Trzy pierwsze rozdziały w przeważającej mierze mają charakter teoretyczny, Autorka odnosi się do tytułowych kategorii, konceptualizuje je, starając się nadać im walor naukowości. Pozostałe rozdziały mają charakter empiryczny. Taka struktura z definicji zakłada pewną dysproporcję treści, na rzecz objętościowej przewagi rozdziałów empirycznych.

W pierwszym rozdziale – *Organizacje pozarządowe* - szeroko omówione są zagadnienia znaczenia tych organizacji jako elementu społeczeństwa obywatelskiego, zostały omówione funkcje organizacji pozarządowych w wielu obszarach życia społecznego, ekonomicznego i politycznego. Rozdział ten ma charakter sprawozdawczy, miejscami odtwórczy. Autorka dość skrótowo pisze na temat organizacji pozarządowych w społeczeństwie obywatelskim i systemie politycznym, a właśnie w tym fragmencie pracy byłaby okazja do zaprezentowania warsztatu politologa i eksponowania umiejętności poznawczych (analitycznych i syntezujących).

Nie mniej Autorka wykazuje się wiedzą kontekstową, umiejętnie łącząc interdyscyplinarne podejście z perspektywą politologiczną. Ta pierwsza zdecydowanie przeważa w tym rozdziale, druga jest szerzej prezentowana w rozdziale drugim – *Przywództwo*.

Rozdział ten dotyka kluczowych kwestii, istotnych dla podejmowanej problematyki. Na 33 stronach przedstawione są i wyjaśnione różne aspekty przywództwa. Autorka omawia pojęcie przywództwa z perspektywy rozwoju refleksji naukowej w tym zakresie. Doceniam refleksyjne i dylematyczne podejście do analizowanej problematyki. Wszystkie istotne dla badania przywództwa ujęcia są tutaj prezentowane, wraz z ważną dla dalszych analiz koncepcją wiążącą przywództwo z cechami osobowości. Autorka pokazuje przywództwo jako kategorię strukturalną, dynamiczną podlegającą rozwojowi. Ważną konkluzją tego rozdziału jest analiza problematyki uczenia się przywództwa. Stanowi to przyczynek do kontynuacji dalszych analiz.

Rozdział trzeci (18 str.) odnosi się do analizy kompetencji. Jest napisany względnie konkluzywnie. Objętościowo to skromny rozdział, choć jakościowo nie budzi większych zastrzeżeń. Istotne jest to, że Doktorantka prezentuje sposoby badania kompetencji oraz ich oceny. Dokonała także typologizacji kompetencji. Takie podejście jest istotne ze względu na dalsze analizy.

Rozdział kolejny ma charakter metodologiczny (50 stron). W nim mgr Joanna Jękot-Łażniak wyjaśnia założenia pracy oraz opisuje narzędzie badawcze jakim jest Lider360. Autorka przedstawiła 30 kluczowych kompetencji, podzieliła je na grupy dotyczące wiedzy, umiejętności przywódczych i postaw przywódczych. Wymienione grupy kompetencji są dobrze scharakteryzowane, z wykorzystaniem adekwatnej literatury przedmiotu. Jest tu też zawarta charakterystyka osób badanych i ich społecznego otoczenia oraz procedura badawcza. Autorka scharakteryzowała też badane organizacje pozarządowe według jednolitych kryteriów.

W rozdziałach 5,6,7 - *Ocena wiedzy przywódców organizacji pozarządowych, Ocena umiejętności przywódców organizacji pozarządowych, Ocena postaw przywódców organizacji pozarządowych* (174-259) – prezentowane są wyniki badań. Wywód jest konstruowany w układzie problemowym zgodnie z przyjętą wcześniej strukturą kompetencji przywódczych odnoszących się do wiedzy, umiejętności i postaw. Oceniając te rozdziały, chcę zwrócić uwagę, że mgr Joanna Jękot-Łażniak wykazuje się zdolnością do krytycznej analizy materiału badawczego, zdaje sobie sprawę z potencjału eksplanacyjnego tych badań oraz z ograniczeń wynikających z zastosowanej procedury i charakterystyki osób badanych. Relacjonowanie wyników badań jest poprzedzone krótkim wprowadzeniem o charakterze teoretycznym, a także

zilustrowane tabelami, czy wykresami kołowymi. To czyni cały wywód czytelnym, pozwala na precyzję wywodu naukowego.

Autorka nie tylko przedstawia wyniki badań, umiejętnie je komentuje, a także wyciąga wnioski o charakterze systematyzującym badaną problematykę. I tak na przykład wskazuje na najniższy i najwyższy poziom umiejętności przywódczych, deficyty wiedzy w obszarze motywowania, monitorowania i planowania rozwoju pracowników, planowania rozwoju organizacji, czy prowadzenia działalności gospodarczej. W odniesieniu do postaw Doktorantka wskazuje na kilka problematycznych obszarów takich jak: zapobieganie wypaleniu zawodowemu, radzenie sobie ze stresem, czy wyciąganie konsekwencji. Jak widać ustalenia Doktorantki mają istotny walor poznawczy i aplikacyjny. Innymi słowy Autorka zaprojektowała badania, wie co było przedmiotem badań, wie jaki problem badawczy rozwiązała, podkreśla wartość poznawczą i użyteczną własnych badań. Całość rozważań podsumowana jest w Zakończeniu. Jest ono skrótowe, konkluzywne. W małym stopniu Doktorantka odnosi się do przyjętych celów badań, które zostały zaznaczone we wstępie. Natomiast odniesienie do celu pracy : „jaki jest w praktyce obraz kompetencji liderów organizacji pozarządowych, kompetencji zdefiniowanych, ustrukturyzowanych i scharakteryzowanych w teorii?” znajduje się w rozdziałach empirycznych – zwłaszcza w ich podsumowaniu. Taki zabieg uznaję za wystarczający.

Reasumując, przyjęta struktura pracy jest adekwatna do założeń badawczych recenzowanej dysertacji. Autorka zademonstrowała wysoki poziom zarówno warsztatu badawczego, jak i wysoki poziom rozeznania w przedmiotowej problematyce.

Poprawność metodologiczna dysertacji

Podjęta w dysertacji problematyka badawcza jest istotna z punktu widzenia rozważań teoretycznych, ale przede wszystkim niezwykle cenne jest to, iż Autorka dostarcza materiał empiryczny, który może być podstawą szerzej zakrojonych badań na przykład uniwersyteckiego zespołu badawczego. Dobór próby może budzić pewne zastrzeżenia ze względu na jej wielkość – 10 badanych organizacji, jednakże liderzy tychże organizacji zostali poddani szczegółowemu badaniu pod kątem kompetencji przywódczych kompetencji Lider360h. Wysoko oceniam fakt, iż mgr Joanna Jękot-Łażniak skonstruowała własne

narzędzie badawcze, jest świadoma jego potencjału a także ograniczeń. Jako atut Jej umiejętności metodologicznych należy uznać wskazanie i opisanie funkcji metody oceny kompetencji „prospektywną/rozwojową i retrospektywną/ewaluacyjną”. Natomiast pewien niedosyt budzi brak osadzenia podjętych badań w jakiejś perspektywie badawczej. Autorka nie odnosi się do paradygmatów badań społecznych, ani metod analizy materiału badawczego. Warto w przyszłości pogłębić refleksję na temat funkcjonalno- strukturalnego podejścia w naukach społecznych, czy analizy danych jakościowych.

Atutem recenzowanej pracy jest fakt, iż problematyka badawcza spełnia kryteria aktualności i innowacyjności. Podkreślić chcę, że prezentowane wyniki badań empirycznych są omówione w sposób należyty, przemyślany i pogłębiony. Nie jest to tzw. płaska empiria, która często charakteryzuje tego typu prace.(autorzy bowiem poprzestają na prezentowaniu wyników badań). Mgr Joanna Jękot-Łażniak ma umiejętność wydobywania z własnych badań konkluzji i wniosków.

Doktorantka w sposób klarowny określa narzędzia badawcze i charakteryzuje szczegółowo osoby badane – liderów organizacji pozarządowych i same organizacje.

W warstwie metodologicznej oceniana dysertacja spełnia standardy pracy doktorskiej. Autorka prezentuje warsztat metodologiczny na adekwatnym do etapu rozwoju naukowego poziomie, zdaje też sobie sprawę z charakteru wnioskowania na podstawie zrealizowanych badań.

Reasumując, chcę podkreślić, że Autorka spełnia wymogi obiektywizmu naukowego i rzetelności wywodu naukowego

Aparat pojęciowy i kategorialny

Podstawowe pojęcia i kategorie są wyeksponowane i poprawnie wyjaśnione. Z różnych perspektyw teoretycznych autorka starała się przedstawić sposoby rozumienia i interpretacji takich pojęć jak: społeczeństwo obywatelskie, przywództwo, style przywództwa, kompetencje, kompetencje obywatelskie.

Konceptualizacja tych pojęć ma na ogół naukowy charakter, przy tym Autorka dokłada starań, aby nie być „więźniem” pojęć i kategorii, które stanowią siatkę pojęciową Jej pracy. Autorka nie tylko relacjonuje dorobek innych badaczy w danym zakresie, ale również miejscami twórczo go rozwija, dostrzega różne nurty interpretacyjne oraz prezentuje własne

stanowisko w kluczowych sprawach. W wielu miejscach można by w większym stopniu wykorzystać dorobek kluczowych badaczy, np.: Jerzego Szackiego, którego Autorka cytuje, lecz nie wskazuje tego w przypisach, czy Jurgena Habermasa. Byłoby to z korzyścią dla politologicznego charakteru pracy. Można też było sięgnąć do ciekawych koncepcji odnoszących się do kategorii „kompetencje obywatelskie” autorstwa Pauliny Sekuły. Naturalnie Autorka ma prawo do własnych wyborów i taki stan rzeczy należy zaakceptować. Mimo wskazanej już nadreprezentacji literatury popularnej Autorka stara się posługiwać językiem naukowym, co oznacza, że taki charakter literatury nie jest przeszkodą w obiektywizowaniu procesu poznawczego.

Język rozprawy jest poprawny, jasny i klarownie oddający intencje Doktorantki. Czytelnik nie doświadcza znużenia lekturą tego tekstu. Wręcz z każdym rozdziałem pojawiają się interesujące poznawczo ustalenia, będące wynikiem zastosowanego narzędzia do badań kompetencji przywódczych w organizacjach pozarządowych.

Dobór źródeł

Autorka cytuje 293 pozycje łącznie, w tym 195 monografii o zróżnicowanym charakterze, dodatkowo akty prawne oraz pozycje ze źródeł internetowych. Literatura wykorzystana w dysertacji jest zróżnicowana jakościowo. Ta różnorodność i obszerność jest niewątpliwie atutem – świadczy o rozległej wiedzy i umiejętnościach poznawczych Doktorantki.

Na korzyść Autorki przemawia fakt, iż na liście wykorzystanej literatury znajdują się kluczowe dla podjętej problematyki monografie i artykuły naukowe, w tym monografie i artykuły angielskojęzyczne. Podkreślić trzeba, że najistotniejszym źródłem, na podstawie którego praca zyskuje miano oryginalnej, są badania własne. Bez nich dysertacja byłaby jedynie opracowaniem źródeł wtórnych, a tymczasem mamy do czynienia z przemyślaną strategią badawczą realizowaną na podstawie autorskich badań. Ze względu na podjęty problem badawczy dominuje w tej dysertacji literatura z zakresu zarządzania, psychologii społecznej czy socjologii małych struktur. I to jest dla mnie zrozumiałe i akceptowalne. Jest też sporo pozycji o charakterze publicystyczno-poradnikowym. W mojej opinii w pracy naukowej taki rodzaj publikacji jest zbędny. Ewentualnie można było w bibliografii zrobić tzw. literaturę uzupełniającą. Tymczasem książki poradnikowe, o charakterze popularnym są traktowane na

równi z monografiami naukowymi. Sądzę, że Autorka ma świadomość naukowego znaczenia różnego rodzaju publikacji i potrafi ocenić ich wartość dla pracy badacza, o czym pisałam wcześniej. Zresztą we wstępie Doktorantka dokonuje selekcji wykorzystanej literatury, wskazując na najistotniejsze pozycje w poszczególnych zakresach prowadzonych badań.

Jednakże w związku z powyższym pewien niedosyt budzi niedoreprezentowanie literatury politologicznej. Wszak w tej dyscyplinie toczy się postępowanie. W przypadku publikacji tej dysertacji, sugeruję uzupełnienia w tym zakresie.

Formalna ocena pracy

Od strony formalnej nie mam zasadniczo większych zastrzeżeń. Język pracy jest klarowny, o czym wspominałam wcześniej, przypisy sporządzone zgodnie z przyjętymi regułami. Wykresy są czytelne, dobrze ilustrują materiał empiryczny. Całość pracy napisana jest z dużą kulturą językową i edycyjną. Szczególnie zwracam uwagę na przygotowanie edycyjne tej pracy. Widać tu wysoki poziom kultury pisarskiej i edycyjnej.

Prawie zawsze z pracach kwalifikacyjnych zdarzają się drobne uchybienia, zazwyczaj literówki. I tak jest tym razem.

Wnioski końcowe

Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz.595, z późn.zm. – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw – DZ.U.Nr 84, poz.455, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2011 r.) w artykule 13, pkt 1 zawiera stwierdzenie, że rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Uważam, że recenzowana rozprawa ma charakter oryginalny, spełnia wymienione w ustawie wymagania, a jej Autorka mgr Joanna Jękot-Łażniak wykazała się stosowną wiedzą teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej nauki o polityce. W związku z tym przedkładam wniosek, aby dysertacja mgr Joanna Jękot-Łażniak została dopuszczona do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.

Ewa Makieć